

ACC. N:R M. 16205:1-14.

Landskap: Blekinge Upptecknare: Hugo Larsson, Fridafors
Härad: Lister Berättare: " " "
Socken: Kjokkult Berättarens yrke: lantbrukare
Uppteckningsår: 1965 Född år 1908 i Åmme, Kjokkults sn.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I. Lantbruk. s. 1-14.

(teckn. s. 5a och 7a.)

LUF 104

24/3-65

Skriv endast på denna sida.

Slaktteknik

Bloodartappning vid slakt medelst stick utan föregående bedövning, har förekommit här i denna ort som jag minnes. De djur som det då utfördes på voro svin, får, getter och kalvar. Så sent som på 1920-talet fanns det personer här i orten som vid hemslakt använde metoden. När svin skulle slaktas förekom bröststick. Vid slakt av får, getter och kalvar användes kabsstick. Någon enstaka person skall i äldre tid använt nackstick vid slakt av kalvar, som i och med nacksticket ansågs bli va bedövade. Bloodet tillvaratogs efter svin, får, getter och större nätkreatur men icke efter kalvar. Jordbruksarbetaren Ola Olsson Kräftemåla, Fryks-
fält, född 1867 död 1957 berättade att han minnes från sin barnhets-tid att det då fanns gamla hemslaktare som vid slakt av större nätkreatur smärde om kull desamma och ingen bedövning

LUF 104

förekom. När djuren blivit liggande på marken så skars huden ^{ett stycke längs ryggen} upp (så matsstrupen kom fram, denna drogs ut och ombands före bröst eller bringsticket.

Orsaken att matsstrupen ombands före blodavtappingen var att djuret icke under dödsryckningarne skulle skjutas upp av värmännehållet i svalg, mun och näsa. Varför djur icke bedömdes före blodavtappingen var säkerligen en sedvänja sedan urminnes tid. När får, getter eller kalvar slaktades lades djuret på en bänk, medhjälparen åt slaktaren, ställde sig med ryggen mot djuret och höll två och två av djurets ben i var sin hand medan blodavtappingen skedd genom matssticket. När större nötkreatur t.ex. okar, tjurar eller kor slaktades måste slaktaren ha minst 2 stycken medhjälpare. Men jag minns icke att sådan slakt skett utan bedövning.

Jag minns i min barndom när större nötkreatur slaktades hemma vid gårdarne. När djuret lotts fram till platsen där det skulle slaktas, så lades först en snara om djurets högra framben, bakifrån sett, strax ovanför klöven. En person ställde sig vid djurets vänstra sida och höll i snåret till snaran, Andra personen ställde sig vid djurets hals och fattade tag i nossen och höll djurets huvud stilla. Tredje personen ställde sig framför djurets huvud, tog en slaktaxa med dubb i yxhammaren och gav djuret ett kraftigt slag i pannan med yxan så det blev bedövat och samtidigt drog den person som höll i snåret till snaran om högra frambeten, så djuret föll på höger sida. Därefter skeddde blodavtappingen, genom bröststicket även kallat bringsticket. Detta sätt att avliva större nötkreatur tillämpades i min

Barnslom även av cyrkens slaktare.

När mötkeaturet var avlivat, så lades det på ryggen vid var sida placerades en kort stock av lämplig grovlek. Hudens skars upp från nosen och längs hals och buk till svansen, även huden på insidan av benen skars upp och slaktaren och hans medhjälpare böjde på och smattstrugen drogs fram och ombands. När bukpartiet och benen fläts så skars frambenen av vid knäleden och bakbenen vid haslederna. Vid haslederna skars hals och ett grovt snitt. Hasstrå olitsattes. Så böjde djurkroppen ^{salgas} upp med rep eller trättingar mot en lämplig ställning som i förväg var uppsatt. När cirka halva djurkroppen var uppsatt så skars några smärre hals vid kanterna i huden. En av de närvarande personerna satte fingrarna i några av dessa hals samt drog utåt och slaktaren tog slaktrykan och böjde med

med axhammaren slä huden lös från köttet
När bakdelen av djurkroppen var befriad från
huden så taljades hela djuret upp och resten
av huden slogs loss. Så avskars djurets huvud
vid första matskotan. Ibland avskars djurhuvu-
det före det djuret taljats upp. Därefter skars-
bukpartiet upp. En bänk sattes framför djur-
kroppen på vilken slaktaren steg upp och med
hjälp av kniv lossade ändtarmen. Därpå uttogs
tarmar och värm. Så huggdes bröstbenet upp
och hjärta samt lungor uttogs. När djurkroppen
svaknat tillräckligt så klyvdes den med såg.
Sommiga slaktare klyvde djurkroppen genom att
hugga med slaktyxan. Därpå inbars köttet i
en träbåre där det upphängdes. Slaktyxan (se
bifogad teckning) och slaktknivarna som användes
voro tillverkade av någon i orten boende by-
smed. Knivarna hade vanligen en längd mellan

M.16205:5a

Landskap: *Blekinge*

Berättare: *Hugo Larsson*

Härad: *Lister*

Berättarens yrke: *Lantbr.*

Socken: *Kyrkbohus*

Berättarens adress: *Emma Fridafors*

Uppteckningsår: *1964*

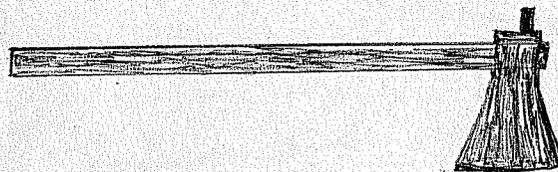
Född år *1908* i *Emma, Kyrkbohus socken*

Upptecknare: *Berättaren*

Teckning av slaktyxa

M.16205:5a

Skäftets hela längd 70 cm.

Slaktyxans egg har en längd av 17 cm.
Höjden från dobbens överkant till axans egg 25 cm.

5

25 och 30 centimeter däri skaffet inräknat. På 1930-talet började här i orten vid bedövning av större nötkreatur vid hemslakt, att användas skjutmask i stället för slag med slaktyxa. Flera år tidigare hade yrkesslaktare vid slakt av större nötkreatur bedövat slesamma före blodavtappningen med skjutmask.

På 1940-talet började allmänt här i orten, slaktoljuren sändas till närliggande slakteri. Men de senaste åren har hemslakt av större nötkreatur åter börjat förekomma här i bygden. En av orsakerna härtill torde vara att många skaffat sig fryskboxar.

När svin skulle slaktas i sin tidiga barndom av hemslaktare, så skedde blodavtappning alltid utan föregående bedövning. Var det ett större svin som skulle slaktas så behövde slaktaren 3 medhjälpare.

Tidigt på morgonen om slaktdagen östes vatten i en stor kittel och det sattes eld under densamma. Ty skälvattnet skulle vara färdigt när svinet avlivats

När avlivningsproceduren skulle börja, så gick en person in i svinstian med ett rep i vars ena ände var en ögla eller snara, den lades om svinets ena bakben. Så föstes svinet ut och leddes fram till slaktbänken. Där fattade slaktaren och hans medhjälpare tag i svinet och lyfte upp det på slaktbänken där det kvarhölls och det blev ett förfärligt svinskrick som hördes vida ut över bygden. Slaktaren hade till hands ett så kallat "brynaträ" detta bestod av ett grovt snöre vars båda ändar var bundna intill varandra kring änden av en cirka 30 cm. lång träpinne. Se bifogad teckning. Snöret krängdes på svinets bryne och så drogs det åt genom att vrida runt ned träpinnen. Detta skulle minska skriket, men hade svinet ett kort och trubbigt bryne så gled ofta snöret av brynet. Slaktaren tog så en kniv cirka 25-30 cm. lång, där skaffet inrättsat och gjorde bröststuck på svinet och det

M. 16205: 7a

Landskap: Blekinge

Berättare: Hugo Svensson

Härad: Lister

Berättarens yrke: Lantbr.

Socken: Kyrkskult

Berättarens adress: Åmora Fridafors

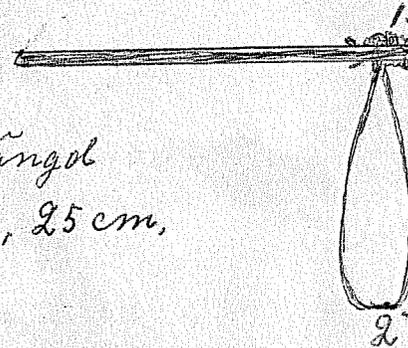
Uppteckningsår: 1965

Född år 1908 i Åmora Kyrkskults socken

Upptecknare: Berättaren

Teckning av trynsträ
Träkäppens längd 30 cm.

Snärets längd
från 1 till 2, 2.5 cm.

M. 16205: 7a

7

Ifyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen endast på den linjerade sidan

ACC. N:R M. 16205:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

förblödde rätt fort. Därefter lades svinet i skällkaret och rikteligt med skällvatten östes över det. Vattnet skulle ^{i skällkaret om} sommartid vara omkring 70 grader Celsius varmt och vintertid cirka 74 grader. När svinkroppen vänts i skällkaret en eller två gånger och borsten börjat lossna så togs den upp och lades på slaktbänken, som här i orten vanligen kallades slakttavla. Först lossade slaktaren och hans medhjälpare så mycket borst det var möjligt med händerne. Sedan tog de bort återstoden med knivar. Slaktaren brukade stäva själva putsa bort borsten från svinets huvud. Därefter stears i svinets bakben så harsarna kom fram ett s. k. kastörlitsattes. En större stige restes mot närmaste inhus eller uthus vägg. Slaktbänken med svinet bars under stigen. Så taljades svinet upp så mycket kom något över markrytan. Därefter fick svinkroppen en överstyling med varmt vatten och möjligen kvarvarande borst bortskrapades. Så överöstes svinkroppen med kallt

vatten och slutputsades. Därpå avskars huvudet strax bakom öronen. Butkpartiet uppskars och inälvorna uttogs och skulle fläsket användas i kushället så uttogs även istret. Så telyvdes svinkroppen antingen med en grov och kraftig kniv, varpå det slogs med en hammare, eller också ^{bedövades den} med cyka. Därefter inbars fläsket i en kättele och upphängdes.

Omkring 1916-1918 då började den ene byslaktaren efter den andre, när i orten att köpa slagmask ^{någon} i järnaffär och vid slaktet bedövades svinen före blodavtappningen. Det gamla uråldriga sättet att avliva svin utan bedövning började anses för djurplågeri. Om det varit någon propagera när i orten därom det minns jag icke. En granne till mig som var byslaktare tillverkade sjätte skäftet till en slagmask av något hårt träslag, de slagmasker som köptes hade skäft av järn. Grannen lär tillverka stäbdubben som skulle slås in i svinets huvud av en i

orten boende smed som hade tillgång till järn-
svarv. Jag såg denna slagmask någon gång men
från nu icke minnas om det var någon nämn-
värd skillnad på densamma's slagdubb och de
köptas. Men hörde aldrig någon klandra gran-
nens slagmask. Då slagmask började användas
blev det behändigare att avliva vinteratur, när
slakt av svin skulle ske gick en person in i svin-
stian och förde ut svinet på en smal gång eller i
en kräng liten kätte. En meterlång smal stålvirup
med en snara i ena änden framtogs och snaran lades
om svinets överkäke och drogs åt. Så ledde svinet ut
och en person ställde sig framför svinet och drog i
stålvirupen. Svinet stannade då till, slaktaren tog
strax slagmasken satte ståldubben på svinets
panna cirka 2 fingerbredder ovanför överkanten
av ögonen. Tredje personen tog strax en träklubba
och slog in slagmaskens dubb i svinets hjärna

Svinet föll med vetslös till marken och lyftes upp från slaktbänken och blodavtappningen skedd.

På 1930 talet började en och annan byslaktare här i orten vid svinslakt att använda skjutmask i stället för slagmask.

Det händer ofta när svin slaktas och lungorna uttogs, att dessa befinnas vara mörkblå, men det har berättats att när svin slaktades utan bedövning så voro lungorna när de uttogs alltid ljusa. Den siste mig veterligt i denna ort som ville åtaga sig att slakta svin utan bedövning var en lantbrukare i Häringbygd, Kyrkhatt. Det fanns någon enstaka person fram till 1925 som icke ville att hans svin skulle vid slakt bedövas före blodavtappningen. När det här i orten började bli vanligt att bedöva svin före blodavtappningen, så var det äldre byslaktare som upphörde med att verkställa slaktning. De ville icke godtaga den nya seden, att bedöva före blodavtappningen.

Det har sakts att slakt med bedövning före blodavtappning började tillämpas tidigare av ryttarslaktare än av kemslaktare. Metoden med nackstick på kalvar, vilket ansågs medföra bedövning, har snig veterligt aldrig förekommit här i orten i min tid. Men en person född 1867 berättade att hans farfar född i början av 1800 talet, utförde nackstick när han slaktade kalvar. Orsaken här kan ha varit den att yngre spädkalvar äro mycket seglivade, och förblöder långsamt.

På 1920 talet började vid slakt av får, getter och kalvar tillämpas att de skulle bedövas före blodavtappningen. Kalvar bedövades genom ett slag i pannan med en yxkammare. Men även slagmask kunde förekomma att användes, som då sattes på pannan och en person slog in slagdubben i kalvens hjärna med en träklubba. När får eller getter skulle slaktas så skedd bedövning genom att slagmaskens dubb placerades på djurets hjässa något frammanför öronen och slagmaskens dubb slogs in i djurets hjärna med ett slag av en träklubba.

Men även bedövning med slag på djurets hjärna med ryxhammare förekom. Då getabockar skulldat slaktas så har någon gång annan bedövningsmetod måste användas, ifall hornen varit mycket grova och vuxna tätt intill varandra. I sådana fall har bedövning skett genom att bockens hjärna klyvts med axa. Strax efter det att kalvar, får eller gettar avlivats genom bedövning och blodavtappning skett genom halssticke så skars huden upp längs halsen och matstrupen droggs fram och ombands. De slaktknivar som användes när kalvar, får eller gettar slaktades vara tillverkade av någon smed i orten. Knivarna vara nästan 25 centimeter långa med skaftet inräknat och hade smalare klinga än de slaktknivar som användes vid slakt av svin och större nötkreatur.

I min barndoms och ungdomstid fanns här i orten kaniner på de flesta ställen. Jag minns att jag sett kaniner avlivas genom halssticke med en

smalbladig slaktkniv utan föregående bedövning.
Men jag har också sett att de bedövats med ett slag
av en hammare, i nacken bakom öronen och att de
sedan blodavtappats genom att kaninens nos i
närheten av ögonen avkuggits med axa.
Flur hästar slaktades i äldre tid, om det skedde med
bedövning eller icke är mig obekant, men i min
barndom berättades om en slaktare boende en
3 km. söder härom, att han bedövade hästar vid
slakt, genom att skjuta dem på nära håll, i
lumbudet med ett vanligt skjutgevär. År 1940 såg jag
en cyrkeslaktare slakta en häst. Bedövning skedde
med skjutmask och blodavtappning genom bröststik.
Hästslakt har förhoppningsvis endast utförts
av cyrkeslaktare.